

Boekenliefde

Geen groter genot dan geheel ontspannen langs de schappen van een boekwinkel te struinen, oog in oog met lange rijen boeken met enigmatische titels of woest aantrekkelijke ruggen. Of je een hele middag onder te dompelen in de krochten van een bibliotheek en te snuffelen langs talrijke oude en nieuwe boeken – liefst gevestigd in een historisch gebouw van allure met fraaie architectuur (denk aan de Utrechtse Bibliotheek Neude). Dat lezen van groot belang is hoeft geen betoog. Kennis en inzicht zijn de motor van de ontwikkeling van mens en maatschappij. Lezen verrijkt en versterkt de mens. Cognitief, maar vooral ook emotioneel. De verbeelding wordt geprikkeld en het kunnen inleven in anderen ontwikkeld. Het lezen van boeken helpt jong en oud tot rust te komen. Samen een verhaaltje voor het slapen gaan, of alleen met een boek in de hoek, om een andere wereld te betreden en even te ontsnappen aan dagdagelijkse ingewikkeldheden.

Nu bestaan er al jaren grote zorgen over de ontleding, vooral onder Nederlandse jongeren (Van der Leden, 2023). Zorgelijk. Jaar na jaar wordt er minder gelezen, minder goed en met minder plezier. Het zijn games, series en vooral de sociale media, die te sterke concurrentie vormen en vele uren aandacht van jeugdige én oudere gebruikers eisen. Ondertussen staan er steeds minder

boeken op de leeslijst van de middelbare school. Gelukkig biedt de technologische vooruitgang ook kansen voor het leesgedrag, niet? De immer optimistische cartoonpersonages Fokke en Sukke bestrijden de ontleding door hun studenten te vragen vijf historische tweets en tien BookToks te lezen. Met de welbekende e-reader kunnen wel honderdvijftig boeken mee op vakantie, zo laat ik mij vertellen. Heimelijk vraag ik me dan af of al die boeken tijdens één vakantie gelezen kunnen worden en hoe intens dat lezen is... Overigens heb ik ook een e-reader en gebruik ik die om, tijdens het wandelen, woordjes in een andere taal te leren. Ook lekker makkelijk in de keuken om recepten te raadplegen. En in bed bij vermoeide armen. Maar is het e-book een waardig substituut voor het fysieke boek? Uit onderzoek blijkt dat in vergelijking tot het lezen van een fysiek boek, online lezen gekenmerkt wordt door minder tekstbegrip en dat de lezer minder wordt meegesleept (e.g. Mangen, 2008; Mangen, Walgermo & Brønneck, 2013; Clinton, 2019). Ondanks de populariteit van e-readers en tablets, lijken ze dus eerder de trend van ontleding te voeden dan te keren.

Ik hou van lezen en kies met heel mijn hart voor het fysieke, dus driedimensionele boek. Lezen is een multisensorische ervaring. De tactiele, visuele, auditieve en olfactorische

eigenschappen van een boek helpen bij het lezen en interpreteren van de tekst (Mangen, 2008). Hoe ligt het boek in de hand? Hoe voelt het papier? Hoe is het ingebonden? Hoe ziet de kaft eruit, het lettertype, het formaat? Ik hou ervan de geur van het boek op te snuiven. En te bladeren, vooruit en achteruit, in verschillende snelheden (hoe ritselt dat?), en ook, telkens als ik het boek wegleg, met eigen ogen te zien hoe ver ik gevorderd ben. O ja, en ontstaan er door mijn lezen al zichtbare kreukeltjes in de rug? Uiteraard vouw ik een boek nooit met geweld helemaal open. En schrijf ik er niet in. Ik sla zachtvaardig de pagina's om. Een onverhoopte koffievlek is een groot drama. De band met mijn boeken is liefdevol.

Met mijn liefde voor boeken zit ik goed in de wetenschap. Zou je toch denken

In de wereld van expliciete beelden bestaat er een grote behoefte aan verbeelding. Wat te denken van het eerste boekje van kinderboekenschrijfster Joke van Leeuwen? In een interview zei ze: 'Nog voordat ik kon schrijven, leerde mijn opa me de "a". Ik schreef de letter twee keer op en vroeg aan mijn moeder of ze het een spannend verhaal vond. "Ik zie twee a's", zei ze.' "Nee", zei ik, "dat is het verhaal van de gevaarlijke tijger'" (interview uit 2018 op boekwijzer.com). Heerlijk, toch? En kent u *Paultje met het paarse krijtje* van Crockett Johnson, oorspronkelijk vertaald en bewerkt door Annie M.G. Schmidt (2002)? Paultje trekt de wijde wereld in en wordt telkens geconfronteerd met onver-

wachte uitdagingen. Hij gebruikt zijn fantasie om ermee om te gaan en nieuwe werkelijkheden te scheppen. Hiertoe gebruikt hij zijn paarse krijtje. Zo krijgt Paultje plots honger en tekent hij smakelijke pasteitjes om op te peuzelen. Maar het zijn meer pasteitjes dan dat hij op kan en je bordje niet leegeten is nu eenmaal 'not done'. Dus tekent hij een rendier en een stekelvarken om de restjes te nuttigen. Paultje als creatieve co-creator van de werkelijkheid (zie ook Bruining, 2023). Mensen, net als Paultje, zijn vrij om te verbeelden. Het schenkt plezier, biedt troost, stimuleert vindingrijkheid en is onontbeerlijk voor verandering.

Met mijn liefde voor boeken zit ik goed in de wetenschap. Zou je toch denken. Hmm. In de wetenschap is alles al veel langer overwegend online. Voor zover dat bijdraagt aan 'open access' is het uitstekend. Sowieso zijn in de sociale wetenschappen, en zeker in de psychologie, artikelen belangrijker dan boeken. Technisch compact, feitelijk en helder. Vooral niet verhalend of verbeeldend, dat is uit den boze. Elk woord mag maar één ondubbelzinnige betekenis hebben. De psychologie spiegelt zich immers aan de natuurwetenschappen. Denk 'lab experiment', 'evidence-based', 'RCT's', etc. Ooit was er door het departement waar ik werkte een kwantitatieve methode bedacht om de onderzoeksprestaties (lees: publicaties) van de medewerkers te beoordelen. De opgestelde regressievergelijking kende een hogere bèta-coëfficiënt voor artikelen dan Engelstalige boeken. Nederlandse boeken hadden een negatieve bèta-coëfficiënt. Met andere woorden, je werd ervoor gestraft. Gelukkig valt geschiedenis, mijn tweede discipline achtergrond, onder de faculteit

letteren. Historici houden van boeken. Digitalisering heeft de mens veel gebracht. Ook ik kan vanuit mijn comfortabele fauteuil thuis veel uitzoeken, via gedigitaliseerde archieven. Maar een historische ervaring – een sensatie in direct contact te staan met het verleden – heb ik alleen met een fysiek document in handen. Ik denk aan mijn bezoek aan het Bossche bisschoppelijk archief toen ik plots brieven uit de negentiende eeuw van minister Mutsaers, handgeschreven en in het Frans, vasthield. Of

een eerste uitgave van een oud doch belangwekkend boek. Maar ook actuele boeken, vers van de pers, omarm ik met liefde. Ik ben niet van de apps, gadgets, tablets of tikkies. Kent u het model van de 'late' en 'early adopters' van innovaties? Dan heb ik een geruststellende mededeling. Ik ben 'the last'. Maar dat wist u als lezer reeds. Er ligt een stapel kleurrijke boeken, van diverse pluimage, naar me te lonken, klaar om besnuffeld, bepoteld én verorberd te worden. Ik heb honger.

Door **Sandra Schruijer**, hoogleraar Organisatiewetenschap aan de Utrecht University School of Governance en directeur van Professional Development International.

Refereren aan:

.....

Schruijer, S. (2024). Boekenliefde. *Groepen. Tijdschrift voor groepsdynamica & groepspsychotherapie*, 19(3), p. 79-81.

Literatuur

.....

Bruining, T. (2023). Onze wereld scheppen. Interview met Hanke Drop. *O&O*, 4, p. 30-33.

Clinton, V. (2019). Reading from paper compared to screens: A systematic review and meta-analysis. *Journal of Research in Reading*, 42, p. 288-325.

Johnson, C. (2022). *Paultje en het paarse krijtje*. Vertaald en bewerkt door Annie M.G. Schmidt. Elfde druk. Rotterdam: Lemniscaat.

Mangen, A. (2008). Hypertext fiction reading: Haptics and immersion. *Journal of Research in Reading*, 31, p. 404-419.

Mangen, A., Walgermo, B. & Brønneck, K. (2013). Reading linear texts on paper versus computer screen: Effects on reading comprehension. *International Journal of Educational Research*, 58, p. 61-68.

Van der Leden, J. (2023). Ontlezing. Samenwerken om het tij te keren. *Boekman Extra 40 Verkenningen*, boekman.nl.

.....